

- порту з виборів до Українських Установчих зборів), оп. 1, спр. 2 (Листування з питань виборів до Українських Установчих Зборів), 37 арк.
29. Чорноморська хвиля Української революції: провідники національного руху в Одесі у 1917–1920 рр. : монографія / [Вінцковський Т. С., Музичко О. Є., Хмарський В. М. та ін.] ; відп. ред. В. М. Хмарський. – Одеса : ТЕС, 2011. – 586 с.
30. Ядловська О. С. Участь національних меншин у виборчій кампанії до Українських Установчих Зборів на Півдні України в період Центральної Ради / О. С. Ядловська // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – Вип. XXXIV. – С. 82-86.
31. Penter T. Odessa 1917: Revolution an der Peripherie / Tanja Penter. – Köln, Weimar, Wien : Böhlau, 2000. – 469 p.

Демедюк Ю. Г.

УДК 352.07(477.73):281.96 «1991/2010»

РОЛЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У КОНФЛІКТАХ МІЖ РІЗНИМИ ГІЛКАМИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ (1991-2010 рр.)

У статті мова йде про відновлення та становлення православних церков на території Південної України у 1991 – 2010 рр. Акцентовано увагу на конфліктах, які виникли між різними гілками православної церкви в Миколаївській області. Також висвітлено роль органів державної влади у вирішенні зазначених конфліктів.

***Ключові слова:** православна церква, конфлікти, органи державної влади, Українська Автокефальна Православна Церква, Українська православна церква Московського патріархату, Українська православна церква Київського патріархату.*

Сьогодні все частіше суспільство турбують питання які так, чи інакше стосуються православної церкви та її становища за останні десятиліття. Історикам та науковцям не завжди вдається у повній мірі відповісти на данні питання, і це не дивно, бо чим ближче подія стоїть до нашого сьогодення, тим складніше наблизитися до всебічного та меншзаангажованого дослідження. Одним з таких питань є проблематика відновлення та становлення православної церкви на Півдні України у роки незалежності нашої держави.

У нашій роботі зацентруємо увагу на одному з актуальних на сьогодні питань, а саме конфліктах між різними гілками православної церкви та ролі яку відігравали органи державної влади у цих конфліктах.

Історіографія із зазначеної теми представлена роботами: В. Д. Бондаренко, Н. М. Журмія, Д. І. Заковортний, які у своїх роботах в основному розглядають історію відновлення православної церкви на Півдні України та конфлікти між церквами. Проте, поза увагою дослідників залишається питання ролі державних органів влади у зазначених конфліктах та шляхи вирішення суперечностей.

Джерельна база складається з нормативно-правовими документами органів державної влади Миколаївської області та періодика, яка не тільки характеризує події, але й відображає ставлення самого суспільства до зазначених конфліктів.

Завданнями даної публікації є дослідження причини та наслідки конфліктів між різними гілками православної церкви, а також роль, яку відігравали органи місцевої влади у даних суперечностях.

Відразу варто зазначити історичні та соціальні передумови до становлення та взаємодії православної церкви з місцевою владою. Отож, активне відновлення православної, і не тільки церкви почалося з 1989 р., коли в СРСР відбувався процес із вектором, направленим на демократизацію, названий перебудовою. Саме в той час почався процес відродження Української Автокефальної Православної Церкви (далі – УАПЦ), що вже існувала в Україні протягом 1919-1930рр., і була «самоліквідована» на Надзвичайному

соборі 28-29 січня 1930 р. У свою чергу Першою на Миколаївщині відродилася автокефальна церква Успіння Пресвятої Богородиці у м. Баштанка, а у 1992 р. за розпорядженням Представника Президента України у Миколаївській області А. К. Кінаха, до УАПЦ було передано церкву святого великомученика і цілителя Пантелеймона. Її офіційним керівником є голова парафіяльної управи, настоятель храму, ієрей– отець Іван [15, с. 159].

Вперше про діяльність громади УАПЦ в Миколаїві на шпальтах місцевих газет згадується 1992 р. у зв'язку з виділенням їй для статутної діяльності та відновлення храму Морського шпиталю. У газеті розміщено замітку за дорученням громади УАПЦ [7, с. 2].

Так, у липні 1992 р. відбулось освячення храму УАПЦ в ім'я Святого Пантелеймона, що розмістився у будівлі колишньої Леонідо-Федосіївської церкви, в якій багато років знаходився клуб медичних працівників міської лікарні Миколаєва № 1 [4, с. 126].

Станом на 1 січня 2001 р. 5 громад УАПЦ входять до складу Таврійської єпархії, яку тимчасово очолював архієпископ Львівський Макарій [14, с. 137]. До складу Таврійської єпархії входили громади у Одеській, Миколаївській, Херсонській областях [16, с. 159]. Досягненнями для конфесії є насамперед факт існування автокефальної церкви в області і діяльність на Миколаївщині уже трьох парафій УАПЦ [16, с. 161], що існували де-факто.

10 жовтня 1992 р. Місцевим Собором УПЦ релігійні громади Миколаївської області проголошено самостійною Миколаєво-Вознесенською єпархією [4, с.127]. Хоча за іншими відомостями Миколаївська єпархія УПЦ заснована згідно з рішенням Синоду УПЦ від 20 червня 1992 р. про розподіл Кіровоградської єпархії на дві частини: Миколаївську і Кіровоградську [16, с. 142].

Заснована 1992 р., Миколаївська єпархія УПЦ поширює свою діяльність на територію всієї Миколаївської області. З 1992 по 1993 рр. керуючими єпархії були: архієпископ Кіровоградський і Новомиргородський Василь (Васильцев), від поділу єпархії (червень 1992 р.) по 20 серпня 1992 р.; з 24 серпня 1992 р. по 22 червня 1993 р. – єпископ Варфоломій (Ващук), тепер архієпископ Рівненський та Острозький.

Тепер керує єпархією Високопреосвящений Пітірим, архієпископ Миколаївський і Вознесенський [1, с. 1]. Його було призначено у серпні 1993 р. [4, с. 128]. За більш вірогідними даними владику було призначено у Миколаївську єпархію у липні 1993 р. [8, с. 263; 16, с. 149], а прибув до місця служби у серпні того ж року.

Першим єпископом Миколаївським і Вознесенським було призначено Варафаломея (Віктора Володимировича Ващука у миру). Він походить з Волині. За його словами, храми Миколаєва потребують капітального ремонту, реставрації, та і парафіян тут небагато. Владика це пояснює тим, що Миколаїв у радянські часи був закритим містом і тому тут сильно вкорінився атеїзм. У зв'язку з відсутністю фахових священиків ним рукопокладались люди, що не мали духовної освіти, адже попит на духовні послуги сильно зріс [12, с. 2].

Будучи призначеним на Миколаївську кафедру у липні 1993 року, єпископ Миколаївський і Вознесенський Пітірим перебував у своєму архієрейському сані до листопада 2000 р. У листопаді того ж року він був підвищений у ієрархічному плані до архієпископа Миколаївського і Вознесенського [16, с. 756]. Таким чином було оцінено його душепасирську діяльність та авторитетність серед інших владик Української православної церкви Московського патріархату (далі – УПЦ [МП]).

Зазначимо, що з 1993 р. Миколаївську єпархію Української православної церкви Київського патріархату (далі – УПЦ КП) очолює архієпископ Миколаївський і Богоявленський Володимир (Лади́ко). Останнім часом прослідковується тенденція до активного кількісного зростання православних громад цієї юрисдикції [5, с. 9]. УПЦ КП остаточно втратила характеристики суто регіональної релігійної інституції. Цікавим є той факт, що станом на початок 1993 р. церква мала в західному регіоні 87,3 % своїх громад, то на січень 2003 року Київський Патріархат 13,7 % своїх парафій має в південно-східному регіоні та 33,5 % в центральних областях України. Найбільший приріст громад Церкви по всій Україні серед південних областей відзначається на Миколаївщині (+90) [2, с. 132].

Отож, у Миколаївській області були представлені єпархії різних гілок православної церкви, кожна з яких по своєму сприймала майнові питання, питання взаємодії з органами місцевої та державної влади а також з іншими православними напрямками. Так, За словами начальника відділу у справах релігій Миколаївської ОДА Б. В. Луньова, процеси відродження, створення і перетворення Православних Церков України в столиці напряду відображаються на міжконфесійну ситуацію у Миколаївській області, що входить до питань моніторингу відділу у справах релігій. За його словами зберегти спокій у цій ситуації можна лише через пряме виконання кліриками і державними службовцями ЗУ «Про свободу совісті і релігійні організації» [6, с. 4].

Луньов Б. В. зазначає, що «...конфлікти, нащастя, в нас рідкі. І вони б не виникали і не гасли б якби обидві сторони дотримувались діючого законодавства». За його словами у Березанському районі 120 осіб вийшли з громади УПЦ КП і бажали перейти під юрисдикцію УПЦ [МП]. Але храм належить УПЦ КП (меншості) і нічого з цим вдіяти не можна [13, с. 2].

У 1991 р. рішенням виконкому Миколаївської обласної ради приміщення колишнього гарнізонного Будинку офіцерів передано в користування громаді вже нового храму Різдва Богородиці. Приміщення було освячено 19 грудня 1991 р. єпископом Кіровоградським і Миколаївським Василем [11, с. 1].

Спробі освятити тепер вже храм Різдва Богородиці (колишній гарнізонний Будинок офіцерів) 18 грудня 1991 р. завадила група прихильників УАПЦ, що заблокували вхід до будівлі і вимагали передати її своїй громаді, що не мала жодного храму. Освячення храму відбулось наступного дня [11, с. 1].

Слід також навести і цікавий, на нашу думку, приклад внутрішньоцерковного конфлікту, що може слугувати свідченням придушення свободи думки в лавах однієї з Православних Церков, а також опосередковано свідчить і про асинхронність позицій міського голови Миколаєва Володимира Чайки з керівництвом єпархії УПЦ. Отже авторитетний у єпархії та загалом у області

настоятель храму у с. Нова Богданівка (Миколаївський район Миколаївської області) о. Михайло Шполянський опублікував у відомому православному журналі «Новый век» (№ 1-2 за 2003 р.) критичну статтю «Церковь земная: разрывы и обрывы. Если кому строить мосты» і внаслідок чого став у немилість керуючому архієрею Пітіриму, що заборонив йому служіння, відсторонив від керівництва парафії, захопив храм, що належить релігійній громаді села Нова Богданівка. Відмежовуючись від суджень, автор статті опубліковує її на шпальтах газети Миколаївської міської ради «Вечерний Николаев» [10, с. 3], що, скажімо, в порівнянні із Одесою є нечуваною сміливістю редакції, що підпорядкована міському голові.

Варто відзначити, що найпопулярнішим способом ведення релігійної боротьби для релігійних течій є використання засобів масової інформації, як власних, так і суспільних. Вдавання до вуличних акцій релігійного змісту в Миколаївській області відбувається досить рідко, в основному – під час виборчих кампаній. Участь Церкви у політичному житті, як відомо, провокується спекулятивним використанням міжрелігійних суперечностей політичними партіями у боротьбі за електорат. В даному випадку досить часто відбувається порушення Ст. 5 ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації», якою визначено, що релігійні організації не беруть участі у діяльності політичних партій. Але, цією ж статтею регламентовано, що вони мають право брати участь у громадському житті, а також використовувати на рівні з громадськими об'єднаннями засоби масової інформації. Під час виборчих компаній православні громади беруть участь у вуличних акціях і приєднуються до демонстрацій, організованих політичними партіями чи громадськими організаціями, що можна було спостерігати у 1998, 1999, 2002, 2004 рр.[3, с. 165].

Прогресивний миколаївський релігієзнавець-конфліктолог Журмій Н.М. розподілив міжрелігійні конфлікти на три види [3, с. 165-169]:

1) між традиційними церквами та новітніми релігійними рухами (наприклад, конфлікт УПЦ [МП] – Свідки Єгови);

2) між традиційними церква різних віросповідань (наприклад, конфлікт УПЦ [МП] – УГКЦ);

3) між церквами одного й того ж віросповідання (приміром, конфлікт УПЦ [МП] – УПЦ КП – УАПЦ).

Яскравим прикладом третього виду конфліктів є суперечності щодо права на культові будівлі між православними юрисдикціями. Фактором напруги залишається активна діяльність кліру УПЦ [МП] та УПЦ КП щодо створення та реєстрації статутів нових релігійних громад, кількісного розширення епархій. При цьому слід зазначити, що кадрові можливості епархіальних управлінь УПЦ [МП] та УПЦ КП не задовольняють і об'єктивно не обумовлюють кількісне парфіяльне розширення. Так, за даними департаменту у справах релігій Міністерства юстиції України, забезпеченість православних громад Миколаївської області культовими спорудами складає 80%, а священослужителями – 57,9 %. Отже, кількісне збільшення громад свідчить про те, що політика «резервування» правлячими архієреями населених пунктів, з метою недопущення туди представників інших православних юрисдикцій триває і має досить активний характер [3, с. 167].

З метою недопущення виникнення конфліктних ситуацій між православними громадами різних юрисдикцій, на одному з засідань Консультативно-координаційної ради з питань діяльності релігійних організацій при голові Миколаївської облдержадміністрації у 2001 р. було досягнуто усної домовленості між православними архієреями щодо утримання від заснування та реєстрації релігійної громади в тому населеному пункті (окрім великих міст), де вже діє за зареєстрованим статутом православна громада іншої юрисдикції [3, с. 168 - 169].

За останній період релігійна ситуація в Миколаївській області залишилась стабільною. Не зафіксовано фактів гострого міжконфесійного протистояння, спроб силового вирішення проблем щодо правонаступності культових споруд та майна, релігійна свята, обряди та церемонії проведено без порушень чинного на той час законодавства України. Як і у минулі роки

фактором напруги на релігійному ґрунті є розколоте та поділене на три юрисдикції православ'я. Продовжується активна діяльність кліру УПЦ та УПЦ КП щодо створення та реєстрації статутів нових релігійних громад, кількісного розширення епархії [5, с. 7; 14, с. 139].

Протягом 2005, січня – травня 2006 рр. зареєстровано 7 статутів релігійних громад УПЦ [МП] та 9 статутів релігійних громад УПЦ КП. При цьому слід зазначити, що кадрові можливості епархіальних управлінь УПЦ [МП] та УПЦ КП не задовольняють і об'єктивно не обумовлюють кількісне парафіяльне розширення. Так, у 265 громадах Миколаївської епархії УПЦ служить 171 священнослужителів. Кількість парафій УПЦ КП збільшилась на 8 одиниць і налічує 122 громади, в той час як чисельність священнослужителів протягом 2005 року не збільшилась (54 особи). Саме тому значна кількість православних релігійних громад обслуговуються священниками почергово, а відсутність в парафії постійного священика, серед низки випадків, приводить до того, що віруючі запрошуюють священнослужителя іншої православної юрисдикції, що в свою чергу стає підґрунтям конфлікту при переході громади під іншу юрисдикцію. Вищезазначене свідчить про те, що політика «резервування» населених пунктів з метою недопущення туди представників інших православних юрисдикцій триває і має досить активний характер [5, с. 8].

Впродовж 2005-2010 рр. проводились зустрічі голів райдержадміністрацій та міських (міст обласного значення) голів з керівниками релігійних громад області, під час яких обговорювався весь спектр державно-церковних відносин, аналізувалась релігійна ситуація та намічались заходи щодо підтримки її стабільності. А напередодні визначних релігійних свят в облдержадміністрації проводились наради із залученням голів райдержадміністрацій, керівників правоохоронних органів на яких намічався комплекс відповідних конкретних заходів, направлених на недопущення виникнення конфліктних ситуацій на релігійному ґрунті [5, с. 16].

Таким чином, після здобуття Україною незалежності процес відновлення та формування православних церков активізувався. Разом з цим загострилися відносини між гілками православної церкви перш за все за майно, за приход, за вплив на пресу, а таки чином і на суспільство. Найбільш конфліктною була взаємодія між церквами одного й того ж віросповідання, особливо між УПЦ [МП] – УПЦ КП та УАПЦ.

У ролі буфера між православними церквами виступали органи державної влади, які використовували різні важелі впливу для уникнення конфліктних ситуацій у релігійній сфері. Загалом, у Николаївській області, як і в Україні в цілому, не дивлячись на досить складну конфесійну ситуацію, вдалося уникнути істотних громадянських конфліктів на релігійному ґрунті, в тому числі завдяки втручанням органів державної влади на різних рівнях.

Демедюк Ю. Г.

РОЛЬ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ НИКОЛАЕВСКОЙ ОБЛАСТИ В КОНФЛИКТАХ МЕЖДУ РАЗНЫМИ ВЕТВЯМИ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ (1991- 2010 гг.)

В статье речь идет о восстановлении и становления православных церквей на территории Южной Украины в 1991-2010 гг. Акцентируется внимание на конфликтах, которые возникли между различными ветвями православной церкви в Николаевской области. Также освещены роль органов государственной власти в решении указанных конфликтов.

За последний период религиозная ситуация в Николаевской области оставалась стабильной. Не зафиксировано фактов острого межконфессионального противостояния, попыток силового решения проблем по равноправности культовых сооружений и имущества, религиозная праздники, обряды и церемонии проведения без нарушений действующего в то время законодательства Украины. Как и в прошлые годы фактором напряжения на религиозной почве является опасным социальным

явлением, по этому общество должно знать суть и предпосылки конфликтов между православными церквями.

Ключевые слова: православная церковь, конфликты, органы государственной власти, Украинская Автокефальная Православная Церковь, Украинская православная церковь Московского патриархата, Украинская православная церковь Киевского патриархата.

Demediyuk Y. H.

ROLE OF GOVERNMENT MYKOLAIV REGION IN CONFLICTS BETWEEN DIFFERENT BRANCHES ORTHODOX CHURCH (1991-2010 YEARS)

In this article we are talking about the restoration and establishment of Orthodox churches in Southern Ukraine in 1991 - 2010 rr. The attention to conflicts that arise between different branches of the Orthodox Church in the Mykolaiv region. Also highlights the role of public authorities in resolving these conflicts. In the Mykolaiv region were represented different branches of the Diocese of the Orthodox Church, each in their perceived property issues, cooperation with local and state authorities as well as with other Orthodox areas.

Ukraine gained independence after the recovery process and formation of Orthodox churches intensified. At the same strained relations between the branches of the Orthodox Church primarily property, ward influence on the press, and did so, and on society. Most conflict was the interaction between the churches of the same denomination, especially between the Ukrainian Orthodox Church Moscow Patriarchate - Ukrainian Orthodox Church Kiev Patriarchate and Ukrainian Autocephalous Orthodox Church.

During 2005-2010 years held a meeting of heads of district administrations and city (cities of regional importance) heads of religious leaders the field, during which discussed the whole range of church-state relations, religious analyzed the situation and was supposed measures to support its stability. On the eve of religious holi-

days within conducted a meeting involving the heads of district administrations, heads of law enforcement agencies where the intended range of relevant specific measures aimed at preventing the emergence of conflicts on religious grounds

In the role of buffer between the Orthodox churches were public authorities, which used different leverage to avoid conflicts in the religious sphere. In general, in the Mykolaiv region, as in Ukraine as a whole, despite the very complex confessional situation, managed to avoid significant civil conflicts on religious grounds, including through the intervention of public authorities at different levels.

Keywords: *Orthodox church conflicts, public authorities, Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, the Ukrainian Orthodox Church Moscow Patriarchate, the Ukrainian Orthodox Church Kiev Patriarchate.*

Список використаної літератури

1. 15 лет – Николаевской епархии// Голос православия.– 2008. – січень.– С. 6.
2. Бондаренко В. Д. Розвиток та інституалізація конфесійної мережі в незалежній Україні// Релігійні організації на Миколаївщині: історія та сучасність. – Миколаїв: Видавництво МФ НаУКМА, 2001. – С. 130-136.
3. Журмій Н. М. Релігійне життя Миколаївщини як категорія соціальної безпеки громадян та напрями державної політики щодо релігії та церкви // Матеріали VI Миколаївської обласної краєзнавчої конференції «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». – Миколаїв: «Можливості Кіммерії», 2006. – С. 165 – 169.
4. Заковоротний Д. И. Храмы Прибужья. – Миколаїв: ПП «Гудым И. А.», 2004. – 136 с.
5. Звіт відділу у справах релігій Миколаївської облдержадміністрації «Про роботу відділу в напрямку забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку області у 2005, січні – травні 2006 року та

- перспективи на II півріччя 2006 – 2007 роки. – Миколаїв, 2006. – 25 с.
6. Лунев Б. Обрести духовность// Радянське Прибужжя (Газ. Мик обл ради). – 1992. – № 104. – 18 серпня. – С. 4.
 7. Малицкий А. Так восстановим!// Южная правда. – 1992. – № 60. – 23 квітня. – С. 2.
 8. Николаевцы. Энциклопедический словарь. – Миколаїв: «Возможности Киммерии», 1999. – 263 с.
 9. Островская М. 15 лет епархиального пути// Южная правда. – 2008. – № 4. – 12 січня. – С. 1.
 10. Попал под статью // Вечерний Николаев. – 2003. – № 19. – 15 февраля. – С. 3.
 11. Пучков В. Нет больше дома офицеров – есть храм Рождества Богородицы// Южная правда. – 1991. – № 232. – 21 грудня. – С. 1
 12. Северновська А. Епископ Николаевский и Вознесенский// Южная правда. – 1992. – № 156. – 28 листопада. – С. 2.
 13. Северновська А. Сколько у нас храмов?// Южная правда. – 1995. – № 45. – 20 квітня. – С. 2.
 14. Сучасна конфесійна карта Миколаївщини// Релігійні організації на Миколаївщині: історія та сучасність. – Миколаїв: Видавництво МФ НаУКМА, 2001. – 248 с.
 15. Українська автокефальна православна церква// Релігійні організації на Миколаївщині: історія та сучасність. – Миколаїв: Видавництво МФ НаУКМА, 2001. – 248 с.
 16. Українська православна церква// Релігійні організації на Миколаївщині: історія та сучасність. – Миколаїв: Видавництво МФ НаУКМА, 2001. – 248 с.
 17. Хто є хто в Україні. – Київ: «К.І.С.», 2007. – 1136 с.